

Autor soudí, že by bylo užitečné k poskytnutí pomoci v této oblasti vydávání přílohy k časopisu "Myśl Wojskowa" formou zvláštní brožury (podle vzoru Informačně dokumentačního přehledu - obdoba informací poskytovaných VÚVI ČSA), v nichž by byly uvedeny hodnotnější materiály (pojednání) vojenských vysokých škol a jejich přidělování SVVI štábů okruhů, což by značně usnadnilo informační činnosti těchto středisek.

Zdokonalení informační činnosti, ať již u štábu okruhu, nebo svazků vyžaduje vyhledání účinných forem a metod i dalších účinnějších kanálů sběru a poskytování vědecké vojenské informace.

-JM-

POLITICKÉ NÁSTROJE OVLIVŇOVÁNÍ VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ

Náš redakčně upravený a souhrnně zpracovaný článek tří autorů byl převzat z knihy Příručka strategie, již vydalo Deutsche Strategie Forum v roce 1991. Domníváme se, že k pochopení celého záběru strategie prvek politických nástrojů je její neodmyslitelnou a neoddělitelnou součástí, platnou jak v minulosti, tak v přítomnosti i budoucnosti.

Hubertus Scheibe se zabýval ve výše uvedené příručce vědeckou a kulturní politikou, sportem.

Kultura, věda, výměna mládeže, sport a partnerství měst mají jedno společné: nepodléhají nařizovací pravomoci vlády státu odpovědného za zahraniční politiku. Avšak v totalitních diktaturách se ani tyto oblasti nevymykají rovnostářství. Z toho vyplývá otázka, zda je možné tyto oblasti vůbec považovat za nástroj strategie. Politika má ovšem četné nástroje k tomu, aby mohla tyto oblasti podporovat nebo bránit jejich rozvoji. Nemůže však určovat a často ani ovlivňovat jejich obsah. Přesto hrají tyto oblasti v mezistátních vztazích tak důležitou úlohu, že nemohou být vyloučeny, ačkoli nemohou být ani ovládnuty.

K nástrojům, které mohou v širším smyslu ovlivňovat veřejné mínění, patří také oblasti kulturní a vědecké politiky, veškerá výměna mládeže, partnerství s městy v zahraničí a sportovní styky všeho druhu.

Kulturní a vědecká politika jsou vysvětlovány společně, přičemž kulturní politika je nadřazeným pojmem.

Kulturní politika je činnost, především státu, jakož i určitých organizací a zařízení v oblasti vzdělání, vědy a umění. Kulturní politika je spíše péčí o kulturu a její podporu, avšak není řízením kultury.

Dnes není prakticky žádný státní aparát, který by nepoužíval kulturní politiku nejrůznějšími formami.

Vnitřní politiku nelze oddělit od kultury. Od vnitřní politiky se však požaduje, aby vnitřní řád státu přizpůsobovala požadavkům doby, společnosti a okolního světa, včetně okolních států. Co nemůže demokracie, pokud jde o státní uvědomění, vynutit svými vlastními předpoklady, musí se snažit dosáhnout pěstováním kulturněpolitické odpovědnosti za výchovu, umění a vědu. Otázky výchovy a vzdělání mají pro politickou výchovu nastupující generace rozhodující význam.

Natrvalo se nemůže udržet žádná zahraniční politika, která není podporována kulturou. Samotné vědecké výsledky a vojenská síla nezajišťují žádné vedoucí postavení na delší dobu.

Spatřujeme-li v pojmu kulturní politika rozmanité snahy o kultury, přicházejí v demokratickém státě v úvahu četní nositelé kulturní politiky, nebo lépe řečeno jednotlivých kulturněpolitických opatření. Úlohou státu je nositelům kultury stanovit příslušné cíle pro jejich práci v návaznosti na směrnice pro politiku, také (protože každá kultura stojí peníze a nosná kulturní zařízení jsou do značné míry subvencována z veřejných prostředků) jim poskytovat rozpočtové prostředky.

Státy vydávají pro zahraniční kulturní politiku své směrnice. Kultura není považována za privilegium elitářských skupin, nýbrž při rozšíření pojmu kultury by do ní měly být začleněny také civilizační problémy přítomnosti, prostředky a formy kulturní politiky by měly být přizpůsobovány stále se měnícímu světu. Více než kdykoli jindy jsou státy při svém bytí na sebe vzájemně odkázány. V mezinárodním styku je politická vážnost státu závislá vedle jeho hospodářských výkonů především na jeho výkonech duchovních. Zahraniční kulturní politika tvoří vazební článek k jiným národům, přitom slouží mezinárodnímu dorozumění a zajišťování míru. **Proto je zahraniční kulturní politika nosným pilířem zahraniční politiky demokratického státu.**

Uskutečňování zahraniční kulturní politiky se přenechává mnoha zprostředkovacím organizacím, avšak **plánování a sladování si ponechávají státní orgány.** Tím však je zajištěn také vliv na veřejné mínění. Vědomým a předvídatelným kladením důrazu je možné kulturní politiku řídit. Zvláštní síla kulturní politiky spočívá v tom, že nemusí být synchronní s politickými vztahy, nýbrž může sloužit jako pokusné pole pro žádoucí vztahy nebo jako můstek v dobách ochlazení vztahů. Význam kulturní politiky je posilován konečně tím, že může být činitelem a předmětem sdělovací politiky, která stále více vystupuje do popředí.

Vědecká politika je definována jako **souhrn systematických snah o to, aby byl vědecký proces uspořádán co nejúčinněji ve smyslu obecného blaha.** Výzkum a technologie mají obrovský význam pro další rozvoj kultury. Věda a výzkum jsou základem a ústředním projevem kultury. Výzkum je zároveň zdrojem kulturního zaměření. Věda by neměla být zatěžována politikou. Politika musí být zdrženlivá, aby nebyla znehodnocována vědeckost výroků. Tím také vědeckost nabývá svého kulturního a nakonec politického významu. Stát musí respektovat odpovědnost vědy za sebe samu. Může zajistit dávat podněty k posílení výzkumu tam, kde se uplatňovatelné vědění rychle rozšiřuje. Opakovaně se zdůrazňuje uznávání svobody vědy a bádání, zvláště také státem podporovaného základního výzkumu. Právem státu je stanovit prvořadost podpoře výzkumu.

Novým úkolem každé vědy je předávat vědění široké veřejnosti a vedoucím i politickým rozhodovacím činitelům.

Ve vědě je nemyslitelné dovolávat se úsudku veřejnosti, soudu nebo snad hlavy státu. Věda pracující a působící sama o sobě je nezbytná k tomu, aby byla zachována kultura a civilizace.

Nesporná je poradní funkce vědy pro politiku a tím pro stát. Tím by mohla být zároveň její funkce jako nástroje pro ovlivňování veřejného mínění považována za danou. Přímý účinek uvnitř státu má každá vědecká politika (jestliže je do ní zahrnut pojem vzdělání) na školách, včetně vysokých.

Protože neexistuje žádná národní věda (i když je příslušná vědecká politika řízena a plánována státem), je její vliv na zahraničí a v zahraničí nepochybný. Platí to prakticky pro každé opatření státu, jež podporuje vědu a výzkum v rámci plánované vědecké politiky. Všechna vědecká zařízení zdůrazňují přání a nezbytnost co nejužší spolupráce se zahraničím.

Důležitost mezinárodní spolupráce v rámci vědecké politiky nemůže být dostatečně zřetelně zdůrazněna, a to právě se zřetelem k působení v zahraničí. Kongresy, sympozia, společné projekty zemí otevírají dnes možnosti ovlivňování, které se dříve zdály být nemyslitelné.

Úkoly a cíle **výměny mládeže** jasně dokazují, že tato výměna je v obou zemích nástrojem ovlivňování veřejného mínění a nástrojem utváření uvědomění. Rozdělování mezi jejím účinkem uvnitř vlastního státu a v zahraničí odpadá již samotným cílem a dvoustranností. Účast mladých lidí umožňuje dosahovat velkého účinku na jejich rodiny a na všechno obyvatelstvo. Výměna mládeže napomáhá odstraňovat předsudky a nesprávné představy, a to dokonce i tehdy, když mezi oběma vládami docházelo ke krizím důvěry.

Všechny programy zahrnující mnoho forem práce a akcí, např. semináře, pracovní tábory, sportovní utkání, sociální služby, studijní cesty aj., mají sloužit k navazování styků, výměně zkušeností a spolupráci, tím napomáhat k porovnávání problémů a osvojování si způsobů jejich řešení v jiných zemích.

Výměnu mládeže uskutečňují svobodná zařízení pro práci s mládeží, a to na dvoustranné a mnohostranné úrovni. Výměna slouží mezinárodnímu porozumění, spolupráci, spojuje cíle mládeže se zahraničněpolitickými cíli.

U výměny studentů jde sice o početně poměrně malou skupinu, která má však značný význam, protože zahrnuje převážně možné vedoucí činitele v oboru vědy, hospodářství a politiky. Z politického hlediska je výměna studentů, nezávisle na jejich zvláštních cílech, zajímavým nástrojem. Čím mladší jsou účastníci, tím spíše přijímají podněty a navazují styky v hostitelské zemi, čím jsou starší, tím více se soustřeďují na svou vědeckou práci.

Výměna mládeže se může stát strategickým nástrojem, protože má dlouhodobý účinek.

O partnerství je možné mluvit tehdy, když je podepsáním oficiální dohody dokumentován úmysl všemi úrovněmi obcí pěstovat a budovat vzájemné styky. V některých případech se z dvoustranného vyvinula vícestranná partnerství.

Za důležité předpoklady úspěchu partnerství měst jsou považovány: srovnatelná velikost (počet obyvatel), funkce města, složení obyvatelstva, hospodářská (průmyslové město, sídlo univerzity apod.), kulturní hlediska (náboženské složení, stranickopolitická situace).

Častá změna politických představitelů měst nemůže zůstat bez vlivu na platné partnerství měst, i když zúčastnění mají nejlepší vůli dodržovat dohody. Partnerství měst může zůstat účinné, když se na něm kromě politických představitelů měst podílejí početné skupiny obyvatelstva (sportovní, divadelní, hudební a jiné skupiny).

Sport se stal důležitým nástrojem politiky. Téměř každá sportovní soutěž mezi státy je hodnocena jako otázka národní prestiže, prohra není hodnocena sportovně, nýbrž je považována za národní neštěstí.

Sportovní styky působí svým vlivem uvnitř vlastní země a do zahraničí.

Existující možnosti tohoto nástroje se však mohou také změnit v opak, jestliže nabudou převahy vůle zvítězit a neschopnost přijmout porážku, v tomto smyslu je potom na sportovní styky kladen důraz ve sdělovacích prostředcích. Potom nezůstane mnoho z naděje a představy, že sportovní styky mohou přispívat k šíření snášenlivosti i k odstraňování nesprávných představ.

Sportovní styky samy o sobě jsou zvláště vhodné k tomu, aby sbližovaly lidi různých národností a ras. Na druhé straně nelze podceňovat vliv národnostně šovinistické veřejnosti na vnitřní i zahraniční zpravodajství.

Styky ve všech odvětvích sportu se vyvinuly v důležitý a použitelný nástroj pro ovlivňování veřejného mínění ve vlastní zemi i v zahraničí.

Mezinárodní styky skupin poskytují mnoho možností k ovlivňování veřejného mínění v partnerských zemích:

- V demokratických státech nejsou příslušnými vládami plánovány, avšak právě jejich samostatnost poskytuje možnosti pro získávání sympatií, které nelze podceňovat.

- V diktaturách nejsou tyto skupiny samostatné, nýbrž jsou všeobecně nositeli propagandy režimu. Jejich účinnost závisí na schopnosti partnerů v demokratických státech rozpoznat a pochopit skutečné postavení a skutečné funkce těchto skupin.

To, co se na první pohled zdá být slabostí demokratické vlády, že řízení těchto oblastí nepatří k nástrojům její politiky, se při bližším posouzení jeví jako síla systému. Autonomie vědy, kultury, sportu a samostatnost organizátorů výměny mládeže i partnerství měst je ústředním prvkem přitažlivosti otevřeného systému.

Franz Ronneberger se zabývá v Příručce strategie komunikací.

Ve vysoce rozvinutých a organizovaných společnostech vzrůstá potřeba rozsáhlejšího a dokonalejšího spojení (komunikace).

Očekává se, že přispěje ke sjednocení osamostatňujících se dílčích oblastí těchto společností tím, že uvede do chodu výměnu informací. Aby nebyly tyto procesy ponechány náhodně, vyvinuly se u zákonodárce, u vlády a správy, jakož i u politických stran a zájmových svazů, také u hromadných sdělovacích prostředků řídicí mechanismy, jejichž vzájemné působení i ovlivňování je označováno jako komunikační politika.

Pojem komunikace je velmi mnohoznačný, kolide s informací a sociální interakcí. Pojednává o něm mnoho vědeckých oborů. Bylo zjištěno 160 definic komunikace. Všechny obsahují pět základních prvků: spojení, příjemce, způsob přenosu, zprávu, účinek.

Mezi početnými komunikačními vztahy je odstupňování možností dorozumění:

- čím méně osob se na spojení podílí, čím mají tyto osoby k sobě blíže a čím menší počet znaků potřebují, tím větší je pravděpodobnost dorozumění,

- veřejná komunikace mezi neuznávanými osobami velkého počtu se složitými zprávami vedená různými jazyky apod. musí překonávat vysoké meze dorozumění.

Komunikace je přinejmenším dvoustranný proces, při němž na sebe vzájemně působí více osob nebo systémů.

Sociální komunikace potřebuje informační dorozumění: informace je chápána jako inovační obohacení stavu vědění a poznání, jako výsledek faktického výběru ze sdělení o událostech ve světě.

Funkcí informace je působit novým způsobem, a to přinejmenším pro jednoho účastníka komunikačního procesu. Intersubjektivitou komunikace se dosahuje potenciálního rozšíření stavu poznání a vědění jednoho nebo několika zúčastněných. Přitom "dodavatel" informace se nevzdává disponibilitě s danou informací. Informovat neznamená, že ten, kdo informuje, utrpí přímou a kvantifikovatelnou újmu na poznání a vědění.

Byly vyvinuty mnohé modely komunikačních procesů. Všechny je možné vyjádřit takto: kdo říká, co, jakým kanálem, komu, s jakým účinkem:

- "kdo" znamená komunikátora, tj. osoby, organizace, systémy a zařízení,
- u "co" jde o obsahový rozbor obsahu (kvantity) a významu (kvality),
- "kanál" je přenosová technika,
- "komu" znamená příjemce a veřejnost,
- "účinek" je předmětem zkoumání účinku.

Komunikační proces je uskutečňován čtyřmi postupnými údobími:

- Zpráva (informace, sdělení) je vyjádřena ve znacích (kódována).
- Znaky jsou přeměněny na signály.
- Signály jsou kanálem vyslány příjemci.
- Znaky jsou dekódovány a pochopeny.

V každém údobí komunikačního procesu mohou působit rušivé faktory.

Potom následuje proces účinku, který má své členění:

- je možné ho zjistit u jednotlivého příjemce, malých skupin a ve složitých sociálních systémech,
 - rozlišuje se přímý, nepřímý, krátkodobý, střednědobý nebo dlouhodobý účinek,
 - účinek závisí nejen na obsahu komunikace, ale také na četných dalších situačních, osobních nebo společensky podmíněných činitelích,
 - důležitou úlohou pro to, aby se účinek dostavil, hrají vztahy mezi příjemcem a komunikátorem (věrohodnost).

U komunikačních modelů se málo projevuje systémový charakter komunikačních procesů. Je možné ho charakterizovat zpětnou vazbou a reflexivitou, avšak zahrnuje také vztahy komunikačních systémů k jejich okolí.

Komunikace se uskutečňuje:

▲ Mezi dvěma nebo několika partnery.

▲ Prostřednictvím komunikačních prostředků (novinami, filmem, rozhlasem, televizí, elektronickými textovými přenosy, technickými přenosovými systémy včetně družic).

Pro tyto prostředky je důležité využít jejich možností, odvrátit nebezpečí s nimi spojená. U hromadné komunikace jako veřejné je zřejmý systémový charakter. Vysílající komunikátoři a příjemci se nacházejí v komplexním vztahném systému, strukturovaném činiteli a vlivy prostředí. Zde je co činit se souvislostmi sociálního rozčlenění, které se vyvinuly z bytí publicistických prostředků jako důležitých součástí moderních společností.

Chování jednotlivce v systému masové komunikace probíhá tak, že jednotlivec:

- volí mezi informačními nabídkami, přičemž se zaměřuje podle charakteristik spolehlivosti a věrohodnosti nabízejících (osob nebo organizovaných systémů),
- rozvíjí metody pro začlenění nových informací do platných rámců, jakož i pro další předávání informací v meziosobním spojení v různých společenských souvislostech.

Systémový obsah se projevuje především v tom, že informace, které jsou předmětem všeobecného hovorů, jsou zase předmětem informací předávaných sdělovacími prostředky, neboť komunikační systém je odkázán na informace ze společnosti a zvláště na takové informace, které se liší od obvyklého a každodenního. Tak teoreticky vzniká jistý druh koloběhu ve smyslu otevřeného systému. Nové technické sdělovací prostředky umožňují přímou komunikaci mezi příjemci a zprostředkovateli, a proto se neustále stírají hranice mezi meziosobní a hromadnou komunikací ve smyslu utváření celospolečenského komunikačního systému.

Mezinárodnímu spojení prospívá pokrok sdělovací techniky, především spojovacích družic.

Mezinárodní komunikace se překrývá s dohovorem mezi kulturami, která slouží k domluvě mezi jednotlivci (skupinami) různých kulturních okruhů a má co činit především s problémy jazykových překážek, chápáním komunikačních symbolů, postojů, stereotypů, motivů, způsobů myšlení i chování.

Mezinárodní komunikace se uskutečňuje přímým stykem mezi lidmi a převážně prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Může podporovat porozumění mezi

národy, sloužit politicko-propagandistické subverzi, zabraňovat národní domluvě (jednostranným tokem zpráv).

Takovéto aktivity zároveň vytvářejí právní problémy mezinárodních komunikačních vztahů (autorské právo, příjem rozhlasového a televizního vysílání z družicových kanálů aj.).

Vztahy mezi systémem sdělovacích prostředků a jinými sociálními (především politickými) systémy vedly ke vzniku komunikační a sdělovací politiky. Tato politika se projevuje v zákonech a sdělovacích prostředcích, soudních rozsudcích, v tisku politických stran a jiných organizací.

Stoupenci komunikační a sdělovací politiky vycházejí z předpokladu, že hromadnou komunikaci je rozhodujícím způsobem ovlivňováno sociální a politické chování lidí, tento vliv působí zvláště ve volebním boji.

Mezinárodní komunikaci je nutné posuzovat v souvislosti mezinárodní politiky. Komunikace je používána stále více různými stupni, v různých formách pro účely hledání, dosahování politických cílů. Přednostně je nutné uvažovat o používání publicistických projevů ve službách zahraniční politiky. Rozhodování má být ovlivňováno tlakem veřejného mínění utvářeného sdělovacími prostředky (jichž je celá šíře) ve spřátelených, neutrálních a nepřátelských zemích, ve všech takových případech je komunikační politika ve státních službách. Sdělovací prostředky využívají také nestátní politické skupiny (národnostní menšiny), hospodářské organizace a velké, zvláště mezinárodní podniky. Použití sdělovacích prostředků se uskutěčňuje zčásti podvrtně (subverzivně), zpravidla však otevřeně.

Zahraničněpolitická rozhodnutí přijímají hlavně vedení států, která také mohou závazná rozhodnutí uskutečňovat. Pro porozumění ovlivňovacím možnostem publicistiky je nutné poukázat na tři determinanty tohoto rozhodování:

- Ve vnitrostátní oblasti k nim patří složité poměry v publicistických společenských systémech, kde se ke slovu hlásí početné dílčí zájmy přenášené sdělovacími prostředky, hodnocení vlivu determinantů na celostátní zahraničněpolitické rozhodování je neobyčejně obtížné.

- Představy o cílech, pojetí a plány vlád. Přímé komunikační vztahy mezi účastníky mezinárodní politiky (vedoucími států a vlád, ministry zahraničí, jejich spolupracovníky i dalšími účastníky zahraničněpolitického rozhodovacího procesu) mají vysokou řádovou hodnotu. Přitom se uplatňují metody, jejichž značná část patří k nástrojům diplomacie. Vyskytují se však stále nové situace a možnosti komunikace, které se osvědčují při přímém jednání vedoucích vlád (vrcholné konference, státní návštěvy a mezinárodní konference).

- Oblast zahraničněpolitického prostředí, tj. cizí státy, mnohonárodnostní hospodářské síly, mezinárodní organizace a celková světová politická situace. Primární jsou státní akční jednotky, které působí jako přímí konkurenti vůle divergentních zahraničněpolitických mocenských zájmů. Vedle jiných sil hrají stále důležitější roli vysoce rozvinuté celosvětové komunikační systémy a metody.

Získávání zpráv z okolního prostředí rozhodovacích činitelů se vztahuje na:

- vnitrostátní poměry a může přinášet důležité poznatky (podpora nebo odmítání zahraniční politiky politickými stranami, zájmovými svazy, kulturními organizacemi aj.),

- především však na zahraničí, je to oblast působení tajných služeb pracujících při vyhodnocování informací vědeckými metodami, tajné služby obratným zpracováním svého materiálu napomáhají rozhodujícím způsobem zlepšit hodnocení zahraničněpolitické situace, problémem všech politických systémů je koncepční možnost vedoucího tajné služby ovlivňovat zahraničněpolitické rozhodování.

Tajné služby však mohou také sloužit jako nástroje zahraniční politiky: mohou být použity k šíření pravdivých i falešných informací, k rušení informačních vstupů u politického protivníka. Proto je nutné počítat i s "protistrategiemi". Množí se případy, v nichž se tajné služby

vymkly kontrole vlastní vlády a svémocně působily vnitřně, resp. zahraničněpoliticky, proto je nezbytná jejich stálá a soustředěná kontrola.

Cíli mezinárodní komunikace mohou být veřejné diskuse o:

- národních zájmech uvnitř a vně států,
- nadnárodních zájmech uvnitř států a v zahraničí,
- zájmech světové soustavy států, a informace překračující hranice, již se stát snaží vytvářet představy o sobě, pro odstranění nedostatku informace v jiných státech.

Dále pak:

- publicisticko-politické ovlivňování jednostrannou informací a komunikací překračující hranice (dezinformace, předválečná a válečná propaganda),
- vývoz a dovoz filmů, rozhlasových a televizních programů,
- rozvoj dvou a vícestranných forem komunikace k oboustrannému prospěchu zúčastněných států (výměna programů, společné vytváření programů),
- jednostranný hospodářský zisk využíváním technologické převahy v mezinárodních vztazích (především družicový přenos),
- spravedlivé vyrovnávání zájmů mezi komunikačními potřebami států (jejich skupin) v multilaterálních jednáních k vytvoření oblastního (regionálního) a světového komunikačního řádu.

Tiskoviny se po více než jedno století těší z mezinárodního šíření. Filmem, rozhlasem a televizí, jakož i družicovou technikou vznikly nové možnosti mezinárodního spojení, jejichž význam stále roste, je budován celosvětový systém sdělovacích prostředků, který je mezinárodněprávními smlouvami a dohodami, jakož i mezinárodní ochranou autorů stále více upevňován, nejsilnější překážkou jsou přitom ústavní úpravy svobody sdělovacích prostředků rozdílné v jednotlivých státech.

Komunikačně politická revoluce probíhá po dvě desetiletí v oblasti družicové komunikace, která znamená hranice překračující komunikaci také pro národní programy. Je nutné počítat s obsáhlou mezinárodní informací světového obyvatelstva. Lze se jen domnívat, jaké důsledky to bude mít pro mezinárodní politiku.

Je možné, že bude pro vedení jednotlivých států stále obtížnější činit dalekosáhlá rozhodnutí bez ohledu na svou národní veřejnost i na světovou veřejnost. Na druhé straně si budou národní a mezinárodní rozhodovací činitelé ve svém ovlivňování světové veřejnosti vzájemně konkurovat.

Třetí autor příspěvku Strategické příručky Gerhard Wettig se zabývá **propagandou a dezinformací**.

Původ slova **propaganda** dokazuje, že za ní stojí záměr používat sdělení k účelům ovlivňování nebo dokonce získávání cílových osob nebo skupin. Takové účelové zaměření sdělení svědčí o tom, že použité informace byly vybrány ke sledovanému účelu, aby bylo vyloučeno, že cílové osoby (skupiny) získají účelu odporujícími informacemi jiné než zamýšlené zaměření a motivaci. V krajním případě se propaganda může uskutečňovat pomocí dezinformace (zfalšované informace).

Propagandu je možné chápat jako způsob chování, který vždy hrál úlohu v mezilidském dohovoru. Každý člověk občas sleduje cíle, jejichž dosažení závisí na tom, zda pro ně budou získáni jiní lidé, a důsledkem toho je, že se proto snaží tyto lidi patřičně ovlivňovat.

Běžně se za propagandu považuje systematicky plánovaná a uskutečňovaná snaha politických organizací, zařízení anebo svazů ovlivňovat určité cílové skupiny ve smyslu politických účelů.

Propaganda v tomto zvláštním smyslu nabývala důležitosti současně se vznikem moderní společnosti. Čím širší vrstvy obyvatelstva byly vtahovány do politického procesu a zároveň mohly být ústředně ovlivňovány pomocí moderních sdělovacích prostředků, tím více vzrůstal význam propagandy na ně zaměřené.

V tomto vývoji šlo nejdříve o vnitřní politiku jednotlivých států, zatímco zahraniční politika (aspoň ve svém operačním řízení) zůstávala ještě po dlouhou dobu výlučnou záležitostí vlád.

Současně s rostoucím vlivem rozhlasu (televize) na veřejnost se vliv nejširších vrstev obyvatelstva Západu stal skutečností. S tím související používání zahraniční propagandy jako nástroje zahraniční politiky hraje zvláště důležitou úlohu.

Propaganda je podle společensko-politických souvislostí, v nichž je uskutečňována, hodnocena rozdílně. Každá propaganda je určována a utvářena danou vládou. Rozdíl mezi propagandou v demokratickém a autokratickém systému je určován platnými pojetími o člověku, společnosti a státu, jakož i nároky, cíli a metodami vládců. Všichni vládcí vedou propagandu, neboť potřebují souhlas ovládaných s opatřeními vlády.

V systému, v němž je tolerance vůči odlišnému názoru ústředním politicko-morálním požadavkem, v němž je podporována pluralitní rozmanitost smýšlení a v němž společnost jako celek, stejně jako její části, mají nárok na samostatný rozvoj, představuje propaganda něco zásadně záporného. Z tohoto hlediska sleduje propaganda účel zbavit úsudek člověka jeho samostatného charakteru tím, že jeho úsudek vystavuje formujícímu ovlivňování. Proto se ti, kdož mají co dělat s propagandou, slovu "propaganda" vyhýbají a nahrazují je neutrálními názvy jako "vztahy s veřejností", "práce ve veřejnosti" nebo "informace".

Stoupenci světových názorů a společenských řádů, které chtějí lidem vtípnit přesvědčení a způsoby chování označované za samospasitelné, hodnotí propagandu samozřejmě kladně, neboť se jim jeví jako jediný prostředek k dosažení žádoucího souhlasu.

Jsou užívány dvě formy propagandy v širším slova smyslu:

- **propaganda** v užším slova smyslu je formou ovlivňování, která je zaměřena na poměrně malé vybrané skupiny a přitom jako prostředku používá komplexní argumentace,

- **agitace** se uskutečňuje pomocí značně zjednodušených hesel, používáním citově zaměřených provolání se snaží pro vlastní cíle získávat "široké masy".

Funkcí propagandy (agitace) v totalitních systémech je zmocnit se pro vlastní stranu veřejností neobsazených skutečností a významových oblastí, znemožnit protivníkovi, aby se jich zmocnil on.

U protipropagandy jde o to, odejmout protivníkovi jím obsazené skutečnosti a významové oblasti. Proto je nutné nejdříve neutralizovat propagandu protivníka, a potom ji šířením vlastních představ úplně překonat. V tomto smyslu je **protipropaganda** považována za duchovní zbraň.

Rozdílné systémové předpoklady vedou k rozdílnům v tom, jak je možné propagandu vést, a to do značné míry nezávisle na vůli těch, kdož propagandu jako zbraň zasazují.

V demokraticko-pluralistické společnosti má propagandista jen (malou) část sdělovacích prostředků k tomu, aby mohl své sdělení předávat cílové skupině. To znamená, že musí předem počítat s tím, že konkurující sdělovací prostředky každý protiklad proti jeho představám rovněž předají cílovým skupinám, a tak budou čelit jeho propagandistickému úsilí. V soutěži jde nejen o nabízené cílové perspektivy, ale také o argumenty a odůvodňující informace.

Sdělení propagandisty je možné u cílových skupin neúčinněji vyvrátit tím, že se informační základ sdělení označí za dvojznačný, zaměřený (tendenční) anebo dokonce za prokazatelně

rozporný se skutečností. Vzhledem k okolnosti, že v demokratické pluralitní společnosti žije mnoho lidí nejen myslících jinak, ale také dobře informovaných, je nutné očekávat, že se proti jakékoli výzvě pozvedne odůvodněný odpor. Tato okolnost nutí propagandistu k tomu, aby byl ve svých tvrzeních opatrný. Zveřejnění všech tendenčních nebo dokonce nepravdivých informací představuje zpravidla velké riziko. Proto je bezohledná propaganda v demokratické pluralitní společnosti sotva možná.

Ve společnosti podřízené totalitní politické kontrole jsou všechny sdělovací prostředky řízeny ústředně. Nemohou být tudíž zveřejňována žádná sdělení, která působí proti dosažení účelu propagandy. V důsledku toho se zdá, že celá společnost se ztotožňuje s propagandistickým sdělením a s informacemi, jež jsou jeho podkladem. Byly-li by použité informace vybrány záměrně nebo dokonce vymyšleny, jen aby posloužily stanovenému účelu, bude sotva někdo schopen na to účinně poukázat. Hrozila by mu vážná nepříjemná opatření, a protože by neměl přístup ke sdělovacím prostředkům, nenalezl by sluchu. Ostatně vzhledem k přísnému úřednímu tajnostkářství je ve většině případů jen málo osob, které mají poznatky potřebné k poukázání na rozpor. Proto může režim zaměřený na totalitní jednotnost s největší drzostí manipulovat a dokonce falšovat informace sloužící propagandě. Pokud jde o vlastní postoje a činy, může tak jednat i tehdy, když se obrací na zahraniční cílové skupiny v demokratických pluralitních státech. Propaganda dezinformačními prostředky má proto úspěch slibující základ jen v totalitně ovládaných zemích.

Důležitou zásadou totalitní propagandy je boj proti používání jazyka politického protivníka. Podle této zásady má úspěch jen ten, komu se podaří obsadit rozhodující pojmové oblasti politického sporu svou terminologií. Totalitní propaganda se snaží všechny pojmy obsazené kladně u svých cílových skupin monopolizovat pro sebe a záporné opačné pojmy připisovat protivníkovi.

Při propagandistických sděleních se často vyskytuje problém dosažení souhlasu mezi tvrzením a skutečností, který se v totalitní propagandě řeší novým definováním nebo změnou významu obsazených pojmů. Především v oblasti míru a bezpečnostní politiky přikládá totalitní propaganda převzatým slovům často smysl, který znamená něco úplně jiného, než je demokratická veřejnost zvyklá, a proto je také chápá zcela samozřejmě. Tento postup často vyúsťuje v přímé klamání cílových skupin.

Takové zneužívání jazyka poskytuje totalitní propagandě prvky dezinformace.

Dezinformace nelze chápat jako prostředek vedení války (nástroj strategického a operačního klamání nebo uvedení vojenského protivníka v omyl), nýbrž jako **propagandistický záměrný klamání a matení cílových skupin ve věci politických skutečností a souvislostí.**

Dezinformace se kromě toho může uskutečňovat **přímou formou**, a to falšováním zpráv a dokumentů. Tento druh propagandy se uskutečňuje tzv. **skrytými operacemi**, které mají různým způsobem (falšováním, získáváním agentů, případně výběrovým terorem) ovlivňovat veřejnost v zahraničí. Jde o to, klamat protivníka nebo oběť falešnými informacemi, vyvolávat u nich nesprávné závěry, které iniciátor očekává.

Propaganda se dělí také podle hlediska znalosti původce:

- **Černá propaganda** - cílová skupina nezjistí, od koho pochází sdělení, s nímž je konfrontována. Sdělení je připisováno jinému, nikoli skutečnému původci.

- **Šedá propaganda** - jde rovněž o to, zastřít původce. Orgán, který propagandistické sdělení přinese, sice vystupuje veřejně, avšak za ním stojící původce zůstává skryt. Tím je vytvářen dojem, že do popředí vystupující orgán jedná z vlastní iniciativy, a je proto samostatně působícím původcem.

- **U bílé propagandy** odpadá klamání. Původce sdělení vystupuje veřejně jako takový.

Účelem šedé a černé propagandy je dosáhnout toho, aby sdělení, jehož důvěryhodnost by byla při uvedení skutečného původce pochybná, bylo spojováno s jiným původcem a aby tím bylo dosaženo jeho věrohodnosti a podpory.

Cíle propagandy mají rovněž úzkou souvislost se společenským systémem:

● V demokratických pluralitních společnostech je propaganda zaměřena v podstatě na utváření politického obrazu, popř. na získávání sympatií. Spolu konkurující strany, organizace, zařízení a skupiny se chtějí představovat jako strana, která má nejlepší úmysly, nejschopnější lidi, resp. nejlepší akční plány a již by proto měla veřejnost dát přednost před ostatními v soutěži o její přízeň.

● Propagandou totalitně ovládaných států mají být cílové skupiny mobilizovány a zároveň politicky organizovány pro dosažení propagovaných cílů. Ústřední propagandě v její všudypřítomnosti ve vnitrostátním prostoru jde o cílevědomé a soustavné ovlivňování "mas". Přitom je zaměřena nejen na sdělování okamžitých názorů, nýbrž spíše na utváření trvalých postojů. Veškeré myšlení a jednání lidí má být určováno předepsanými řídicími představami, z nich odvozenou politikou. U propagandy zaměřené do zahraničí jde především o to, aby si zahraniční cílové skupiny bezpodmínečně vzaly za své propagované postuláty, aby byly ochotny kdykoli podporovat zahraničně a bezpečnostně politické záměry státu původce proti snahám vlastní vlády. V souladu s tím je pouhé dosažení politických sympatií v daném okamžiku nepostačujícím úspěchem. Propagované cíle mají být podporovány akcemi těch, k nimž se propaganda obrací. Také je nutné, aby cílové skupiny konkrétně usilovaly o uskutečňování stanovených cílů. Podpora věci státu původce, která je s takovými akcemi spojena, musí mít trvalý charakter. V souladu s tím je propaganda jednotlivých stanovených cílů doplňována zásadově zaměřenou indoktrinací, která má cílové osoby a skupiny podněcovat ke všeobecné účasti, zároveň dosahovat jejich ochoty podřídit se organizační kontrole.

Propaganda je nezbytnou součástí politiky. Operační pojetí propagandy totalitních států požaduje, aby propaganda zaměřená na demokratické státy byla vedena nejen na mezistátní, ale také na společenské úrovni. V tomto pojetí spočívá dvojí asymetrie, a to:

▲ cílového zaměření:

- demokratická strana může působit jen na úrovni vlád a nemá možnosti působení cílevědomými politickými akcemi na společnost totalitního státu,
- totalitní propaganda zaměřená na demokratickou společnost má akční funkci, což se projevuje v tom, že přesně sleduje stanovení pojetí politiky, v zahraničí buduje politicky kontrolované "frontové organizace" a je zaměřena na politickou výchovu osob (skupin), tj. na vytváření pevných vazeb,

▲ prostředků propagandy:

- propagandisté demokratických států mohou používat rozhlas (televizi) pro působení na obyvatelstvo druhé strany, svobodný pluralistický charakter společnosti nepřipouští vládou řízenou zahraniční propagandu, ve spolupráci s obhájci lidských práv a dalšími "disidenty" z totalitních států jsou však rozhlasem a televizí vysílány necenzurované informace o situaci v totalitních státech.
- zahraniční vysílání totalitních států do demokratických má nejen mnohem větší rozměr, ale také jinou kvalitu, jde o ústředně řízené programy, které přesně odpovídají úřednímu záměru a jsou založeny na informacích z cílových zemí, přesto je účinek tohoto vysílání na demokratickou veřejnost nepatrný, rozhlasové programy totalitních zemí v praxi slouží spíše k informování stoupenců totalitních států v demokratických zemích o nové totalitní politické linii vůči demokratickému světu, důležitý je potenciál "frontových organizací", jehož může vedení totalitních států využívat k uplatňování svých stanovisek v příslušné demokratické

společnosti, s využitím demokratických svobod se prostřednictvím těchto organizací zahajují rozsáhlé propagandistické kampaně.

V totalitních státech jsou aparáty, které mají úřední politiku přetvořit na propagandu, plně zapojeny od samého začátku do politického rozhodovacího procesu. V úzkém propojení diplomacie a propagandy je důležitý okamžik kvalitativní převahy, kterou se (především zahraniční a bezpečnostní) politika totalitních států liší od demokratických.

Vláda totalitního státu považuje propagandu za základní prvek zahraniční politiky, diplomatická stanoviska vyjadřuje vždy tak, aby z nich bylo možné odvozovat propagandistické argumenty pro vnitropolitické střety v demokratických zemích.

-MW-

POUČIT SE Z CIZÍCH VÁLEK

V tomto čísle časopisu Vojenské rozhledy chceme seznámit čtenáře s posledními dvěma názory zahraničních vojenských odborníků na vedení války v oblasti Perského zálivu, a to **Markuse Kindlera** Letecká válka vedená vyspělou technikou a **Ulricha Bollmanna** Informace jako zboží a zbraň, uveřejněnými ve zvláštní příloze časopisu Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift č. 5/1991. Oba příspěvky jsme redakčně upravili a zkrátili pro jejich obsáhlost.

Je jistě naškodu, že na stránkách našeho časopisu doposud nevyjádřil svůj názor k vedení války v oblasti Perského zálivu a využití získaných poznatků pro ČSA žádný ze současných odborníků naší armády, mimo genpor. v.v. Ing. Václava Vitanovského, CSc. (jehož příspěvek je uveřejněn právě v tomto čísle). Doufáme, že se najdou odvážlivci, kteří nám napíšou k této problematice své názory. Rádi je uveřejníme v rubrice Vojenské umění, či Názory čtenářů.

Letecká válka vedená vyspělou technikou

Několik hodin po uplynutí lhůty stanovené bezpečnostní radou OSN zahájily mnohonárodní ozbrojené síly protiirácké koalici operaci Pouštní bouře leteckým útokem na Irák. Cílenými údery spojeneckého letectva byla nejdříve napadena irácká letiště, raketová postavení, jakož i spojovací zařízení a místa velení, aby byla umlčena schopnost Iráku k vedení letecké války. V dalším byly uskutečňovány nálety proti těm strategickým a operačním cílům, jejichž zničení bylo naléhavé jako předpoklad k vyhnání Iráčanů z Kuvajtu a ke zmenšení iráckého vojenského a průmyslového potenciálu.

Taktika bojového použití

Koaliční ozbrojené síly vedené Spojenými státy americkými zasadily v průběhu "společně vedené letecké války" (která umožňovala optimalizaci účinků zbraňových systémů v cíli)